

Israeli Diplomacy and the Abraham Accords Initiative: Formation Factors and Consequences

Seyed Hamed. Hoseini * *Corresponding Author*, Ph.D Student of International Relations, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: hamedhoseini@ut.ac.ir

Seyed Amir Niakooee Ph.D Student of International Relations, University of Guilan, Rasht, Iran. E-mail: niakooee@gmail.com

Article Info

Article Type:

Reserch Article

Keywords:

Neoclassical realism,
Foreign policy,
Benjamin Netanyahu,
Abraham Accords,
strategic initiative.

Article history:

Received 2024-5-8

Received in revised form
2024-9-20

Accepted 2024-11-12

Published Online
2024-12-16

ABSTRACT

This research presents a study on the path of developments leading to the formation of the Abraham Accords and shows how this strategic initiative was formed under the influence of Israel's internal factors and regional drivers. The question of research is that according to the coordinates of the regional environment and the role of internal factors as a mediating variable, first of all, what were the drivers for the formation of the pact and secondly, what considerations does Israel's foreign policy follow in this strategic initiative. The research hypothesis, based on the theoretical framework of neoclassical realism, states that Israel's foreign policy, affected by systemic developments as well as internal factors, has moved towards implementing changes in its foreign policy in the form of a new wave of normalization of relations and warm peace, so that it can be a part of reduce its economic, political and security concerns and challenges in the unstable regional environment. The purpose of this study, which was carried out in a descriptive-analytical method, is to identify a framework of effective forces for this strategic initiative. The findings of the research indicate that this diplomatic initiative has become a success in the field of Israeli diplomacy due to pragmatic considerations in dealing with internal challenges and the regional environment, but the stability of this situation and the preservation of the interests of the actors involved in this accords with regard to the Palestinian issue it is associated with some degree of uncertainty.

Cite this Article: Hoseini, S. H., & Niakooee, S. A. (2024). Israeli Diplomacy and the Abraham Accords Initiative: Formation Factors and Consequences. *World Politics*, 13(3), 105-129. doi:10.22124/wp.2024.26169.3287

© Author(s)

Publisher: University of Guilan

DOI: 10.22124/wp.2024.26169.3287

1. Introduction

During the past years, the Middle East region has been a platform for transformation in regional alliance and cooperation. One of the main axes of the coalition-building change can be evaluated at the level of the relations of some Arab countries with Israel. The Abraham Accords was a remarkable turn and progress in Israel's relations with the Arab world, and this happened contrary to the dominant narrative which says that until there is progress in the Palestinian issue, Israel's relations with the Arab world are cold and hostile and progress will not occur. The main importance of the Abraham Accords lies in the fact that the signatories were motivated more by the desire to unite with Israel than to please Washington. Abraham Accords has been a strategic initiative and a prominent turning point in the most important political process of the region during the past decade, considering the regional drivers and the role of decision-making leaders.

2. Theoretical Framework

Neoclassical realism suggests that what states do depends largely on influences located at the domestic level of analysis. Neoclassical realism uses a conveyor belt approach to foreign policy and determines how systemic pressures filter through variables at the unit level to produce specific foreign policy decisions. Proponents of this approach have a middle point of view: that on the one hand, the leadership of the state works, and on the other hand, foreign policy is carried out within the general limits or broad parameters of the anarchic structure of international relations.

3. Methodology

This research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in terms of research method. The characteristics of the work are qualitative and the method of data collection is based on the method of libraries and referring to websites, articles and strategic reports.

4. Results & Discussion

First, to the extent that this Pact changes a decades-old paradigm of linking Israel's peace with the Arab countries to the resolution of the Israeli-Palestinian conflict; This Pact represents a significant improvement to Israel's historic position in the region; Second, there is a significant difference in the transformation of agreement into desirable policies. At one end of this spectrum, the agreement between Israel and the United Arab Emirates is still the strongest agreement among the members and has almost become a stimulus for the continuation of the agreement among others, but the agreement with Sudan has not yet led to significant changes in bilateral relations, and Third, the events surrounding the escalation of tension between Israel and Palestinian groups show that while the existing normalization has survived situations of intense tension and conflict, even the strongest agreements are

unlikely to remain completely impervious to events in the Israeli-Palestinian arena, and so far, no noticeable progress has been achieved in the Palestinian issue. However, realists point out that even if successful, this pact would still ignore the most controversial domestic and regional issues such as the Palestinian issue or the type of interests of the Islamic Republic of Iran.

5. Conclusions & Suggestions

This study showed that First, the new and pragmatic considerations of the leadership of the Israeli state; Second, changing regional conditions and sources of threats from a number of Arab countries; Third, the relative reduction of US influence and commitments in the region; Fourth, the occurrence of the Arab Spring Uprising and as a result the fluidization of alliances; Fifth, changing the foundations of the pattern of friendship and enmity in the region and ultimately reducing the centrality of the Palestinian issue, all of these are factors that contributed to the emergence of the warm normalization model and the formation of the Abraham Accords strategic initiative. Considering domestic and regional factors, future scenarios for the Abraham Accords are as follows: The scenario 1; Israel has succeeded in hitting the traditional Arab approach based on the priority of withdrawing from borders and positions and then normalization. The scenario 2; This scenario revolves around the failure of normalization due to the pressure of Arab public opinion, the vast majority of which still consider Israel to be the number one enemy. The scenario 3; This scenario depends on the development of the situation in the Palestinian territories. Restricting the Palestinians and forcing them to submit to Israeli demands pushes the Palestinians toward the costly option of a new intifada. The type of reaction and decisions of the Islamic Republic of Iran regarding the effects and challenges of the Abraham Accords on the national interests should have a logic appropriate to it and take into account all the political, security, legal and economic aspects of the issue.

سیاست جهانی

شاپا چاپی: ۲۳۸۳-۰۱۳۳

شاپا الکترونیکی: ۲۵۳۸-۴۸۹۹

Homepage: <https://interpolitics.guilan.ac.ir/>

دیپلماسی اسرائیل و ابتکار پیمان ابراهیم: عوامل شکل گیری و پیامدها

سید حامد حسینی* نویسنده مسئول، دانشجوی دکتری روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران.

ایانامه: hamedhoseini@ut.ac.ir

سید امیر نیاکویی دانشیار گروه علوم سیاسی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه گیلان، رشت، ایران. ایانامه: niakoe@gmail.com

چکیده	درباره مقاله
<p>این پژوهش، مطالعه‌ای در مسیر تحولات منتج به شکل‌گیری پیمان ابراهیم را بیان قرار می‌دهد و نشان می‌دهد چگونه این ابتکار راهبردی ذیل تأثیرات عوامل داخلی اسرائیل و محرک‌های منطقه‌ای شکل گرفته است. سؤال اصلی پژوهش بدین گونه است که با توجه به مختصات محیط منطقه‌ای و نقش عوامل داخلی به‌عنوان متغیر میانجی، نخست محرک‌های شکل‌گیری پیمان بر چه مبنایی بوده است و دوم سیاست خارجی اسرائیل چه ملاحظاتی را در این ابتکار راهبردی دنبال می‌کند. فرضیه تحقیق با تکیه بر چارچوب نظری واقع‌گرایی نوکلاسیک بیان می‌کند که سیاست خارجی اسرائیل متأثر از تحولات سیستمی و همچنین عوامل داخلی، به سمت اعمال تغییرات در سیاست خارجی خود در قالب موج نوین عادی‌سازی روابط و صلح گرم رفته است تا از این رهگذر بتواند بخشی از نگرانی‌ها و چالش‌های اقتصادی، سیاسی و امنیتی خود را در محیط بی‌ثبات منطقه‌ای کاهش دهد. هدف از این مطالعه که به روش توصیفی-تحلیلی صورت گرفته است، تشخیص چارچوبی از نیروهای اثرگذار در قبال این ابتکار راهبردی است. یافته‌های پژوهش حاکی از این امر است که این ابتکار دیپلماتیک با توجه به ملاحظات عمل‌گرایانه در برخورد با چالش‌های داخلی و محیط منطقه‌ای به موفقیتی در عرصه دیپلماسی اسرائیل تبدیل شده است اما ثبات این وضعیت و حفظ منافع بازیگران درگیر در این پیمان با توجه به مسئله فلسطین با درجاتی از عدم قطعیت همراه است.</p>	<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>کلیدواژه‌ها: واقع‌گرایی نوکلاسیک، سیاست خارجی، بنیامین نتانیاہو، پیمان ابراهیم، ابتکار راهبردی.</p> <p>تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۲/۱۸ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۶/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۸/۲۲ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۹/۲۶</p>

استناد به این مقاله: حسینی، سید حامد & نیاکویی، سید امیر. (۱۴۰۳). دیپلماسی اسرائیل و ابتکار پیمان ابراهیم: عوامل شکل‌گیری و پیامدها.

سیاست جهانی، ۱۳(۳)، ۱۰۵-۱۲۹. doi:10.22124/wp.2024.26169.3287

© نویسنده(گان)

ناشر: دانشگاه گیلان

منطقه خاورمیانه طی سال‌های گذشته بستر دگرگونی و تحول در اتحاد و همکاری‌های منطقه‌ای بوده است. یکی از محورهای اصلی تغییر ائتلاف‌سازی را می‌توان در سطح مناسبات برخی کشورهای عربی با اسرائیل مورد ارزیابی قرار داد. آغاز علنی شدن روند عادی‌سازی روابط، موضوعی است که در مقام یک مسئله مهم برای سیاست خارجی ایران مطرح شده است. در سپتامبر ۲۰۲۰، بنیامین نتانیاهو و وزیر خارجه امارات متحده عربی و بحرین توافق‌نامه‌های صلح و عادی‌سازی روابط را در حضور دونالد ترامپ امضا کردند. چند هفته بعد، مراکش و سودان به این توافقنامه پیوستند. پیمان ابراهیم چرخشی قابل توجه و پیشرفتی در روابط اسرائیل با جهان عرب بود و این اتفاق برخلاف روایت مسلطی روی داد که می‌گوید تا زمانی در مسئله فلسطین پیشرفتی حاصل نشود، روابط اسرائیل با جهان عرب سرد و متخاصم است و پیشرفتی رخ نخواهد داد. در واقع تحلیلگرانی که انتظار داشتند روابط منطقه‌ای اسرائیل به دلیل عدم پیشرفت در مسئله فلسطین و افزایش تنش بین تل‌آویو و تهران در بن‌بست باقی بماند، دچار اشتباه شدند.

اهمیت اصلی پیمان ابراهیم در این واقعیت نهفته است که انگیزه امضاکنندگان بیشتر از آنکه جلب رضایت واشنگتن باشد، تمایل به اتحاد با اسرائیل بود. نیاز به تعمیق روابط با اسرائیل ریشه در شناخت این کشورها داشت که دولت یهود را به‌عنوان یک بازیگر اقتصادی، نظامی و فناوریانه مؤثر تلقی نموده‌اند و ارتقای روابط با آن را به نفع حفظ ثبات و امنیت خود می‌دانند. پادشاهی‌های خلیج فارس همچنین متقاعد شده بودند که اسرائیل برای آن‌ها متحد قابل اعتمادی است، به‌ویژه با توجه به قصد اعلام‌شده واشنگتن برای تغییر توجهات استراتژیک خود از خاورمیانه به خاور دور.

پیمان ابراهیم با توجه به محرک‌های منطقه‌ای و نیز نقش رهبران تصمیم‌گیر، ابتکار راهبردی و نقطه عطف برجسته‌ای در مهم‌ترین روند سیاسی منطقه طی یک دهه گذشته بوده است. این توافق‌ها که به نام پدر مشترک سه دین ابراهیمی نام‌گذاری شده است، نشانه آغاز روند جدیدی در محیط منطقه‌ای می‌باشد. محورهای اصلی پیمان ابراهیم را می‌توان در قالب این امور دسته‌بندی کرد: (۱) امور مالی و سرمایه‌گذاری؛ (۲) حمل‌ونقل هوایی؛ (۳) ویزا و خدمات کنسولی؛ (۴) نوآوری، تجارت و روابط اقتصادی؛ (۵) مراقبت‌های پزشکی؛ (۶) علم، فناوری و استفاده مسالمت‌آمیز از فضا؛ (۷) گردشگری، فرهنگ و ورزش؛ (۸) انرژی؛ (۹) محیط زیست؛ (۱۰) آموزش؛ (۱۱) ترتیبات دریانوردی؛ (۱۲) ارتباطات از راه دور و پست؛ (۱۳) کشاورزی و امنیت غذایی؛ (۱۴) آب؛ و (۱۵) همکاری‌های حقوقی. در ابتدای امر، پیشرفت سامانمند و سریع توافق قابل توجه بود و تصویر کلی خوش‌بینانه و امیدوارکننده‌ای برای امضاکنندگان پیمان به وجود آورد؛ اما هنوز راه زیادی تا تحقق کامل پتانسیل توافق وجود دارد. توافق‌های امضا شده، نمادی از یک تغییر معماری در

ژئوپلیتیک خاورمیانه است که برای مدت طولانی با امتناع کشورهای عربی خلیج فارس از مشارکت در توسعه روابط با اسرائیل مشخص شده است.

اسرائیل به واسطه محدودیت‌های ژئوپلیتیکی درصدد است که با عادی‌سازی روابط در حوزه‌های مختلف اقتصادی، امنیتی و فناورانه با برخی کشورهای عربی و علنی سازی آن در عرصه منطقه‌ای به روابط نامناسب تاریخی خود با این بازیگران پایان دهد. موج جدید عادی‌سازی روابط در ظاهر هیچ ارتباطی با پیشرفت مذاکرات صلح اسرائیل و فلسطین نداشت. این نشان می‌دهد که امارات و برخی کشورهای عربی از موضع سستی خود، یعنی پیوند دادن پیشرفت در مذاکرات صلح با عادی‌سازی روابط بین اسرائیل و کشورهای عربی، خارج شده‌اند. علاوه بر این، عادی‌سازی روابط اساساً توسط سایر کشورهای عربی به شکل جدی محکوم نشد. کشورهای عربی که هنوز روابط دیپلماتیک با اسرائیل ندارند، به این برداشت رسیده‌اند که ممکن است بدون توجه به پیشرفت مذاکرات صلح اسرائیل و فلسطین، روابط خود را با اسرائیل عادی کنند. زمانی که مصر روابط خود را با اسرائیل عادی کرد، توسط کشورهای عربی تحریم شد و رئیس‌جمهور آن ترور شد. در مقابل، کشورهایی که در سال ۲۰۲۰ روابط خود را با اسرائیل عادی کردند، آسیبی ندیده‌اند و در درجه اول منتفع شده‌اند؛ بنابراین ممکن است سایر کشورهای عربی نیز تصمیم به عادی‌سازی روابط با اسرائیل بگیرند؛ اما باید در نظر داشت که پیمان‌های صلح جداگانه با کشورهای عربی پایان همه‌چیز نیست. این مقاله عوامل و مختصات عادی‌سازی روابط و پیامدهای آن را ارزیابی می‌کند و نشان می‌دهد که چگونه توافق‌نامه ابراهیم و روابط رسمی اسرائیل با دوستان جدید بر معماری نوین منطقه‌ای تأثیر می‌گذارد. علاوه بر این، نقش رهبران تصمیم‌گیر در تسهیل و حمایت از این روابط در میان نگرانی‌های ناشی از کاهش تعهدات منطقه‌ای ایالات متحده و رقابت ژئوپلیتیک بسیار مهم است. یافته‌های این مقاله نشان می‌دهد که تحولات و پویایی‌های سیاست خارجی اسرائیل در یافتن دوستان جدید منطقه‌ای می‌تواند به کاهش چالش‌های امنیتی این دولت کمک کند، اما تا زمانی که پیشرفتی در مسئله فلسطین حاصل نشود، انتظارات و آینده این موج عادی‌سازی روابط در حالت ابهام باقی می‌ماند.

۱. پیشینه پژوهش

کلایو جونز ۱ و یوئل گازانسکی ۲ در پژوهش خود تحت عنوان "دشمنان برادروار: اسرائیل و پادشاهی‌های خلیج فارس"، پیچ و مهره‌های دکترین پیرامونی جدید اسرائیل را توصیف و تحلیل می‌کنند. جونز و

گازانسکی به‌طور خاص روابط دوجانبه بین اسرائیل از یک‌سو و عمان، قطر، بحرین، امارات متحده عربی و عربستان سعودی از سوی دیگر را بررسی می‌کند که هر یک از این مشارکت‌ها از نظر دامنه و شدت متفاوت هستند. نویسندگان به‌درستی ادعا می‌کنند که دولت یهود گسترده‌ترین و دوستانه‌ترین روابط دوجانبه را با امارات و بحرین برقرار کرده است. نویسندگان مجموعه روابط دوجانبه ایجادشده بین اسرائیل و این کشورهای عربی اخیر را رژیم امنیتی ضمنی می‌نامند؛ یعنی مکانیسمی غیررسمی که توسط آن دولت یهود و این کشورهای عربی از طریق وضعیت مخفیانه با یکدیگر همکاری می‌کنند. ارزیابی این‌گونه است که ایالات متحده به‌تدریج از خاورمیانه خارج می‌شود و بنابراین، دیگر نمی‌توان به‌طور خودکار برای مقابله با بازیگران رقیب به واکنش اعتماد کرد. جونز و گازانسکی این سؤال را بررسی می‌کنند که آیا رژیم امنیتی ضمنی ممکن است به روابط دوجانبه تبدیل شود تا به‌طور قابل توجهی فراتر از مفهوم دشمن دشمن من دوست من است عمل کند. ایشان معتقدند که چنین تحولی اساساً مشروط به دستیابی به راه حلی برای این مشکل است. با توجه به منازعه اسرائیل و فلسطین بدیهی است که تا حدی این نتیجه را باطل کرده است، اگرچه نویسندگان به‌طور کامل آن را رد نمی‌کنند.

در اثر دیگری تحت عنوان "اسرائیل در دوره نتانیاها: سیاست داخلی و سیاست خارجی" ویرایش رابرت فریدمن ۱ آثار پژوهشگرانی گردآوری شده است که هر یک سهم قابل توجهی در تبیین موضوعات کتاب داشته‌اند: پیچیدگی‌های نقش و نفوذ بنیامین نتانیاها، رهبری او در حزب لیکود و اقدامات دولت‌های متوالی تحت رهبری لیکود. کتاب استدلالی ارائه می‌کند که سیاست‌های نتانیاها بسیار کمتر از آنچه برخی تحلیل‌گران ادعا می‌کنند عمل‌گرایانه است. ناسازگاری مسئله فلسطین و تهدید ایران برای منطقه منجر به ایفای نقش محوری ترامپ در برقراری روابط دیپلماتیک بین اسرائیل و برخی کشورهای خلیج فارس شده است. درحالی‌که نخست وزیران گذشته ترجیحات شخصی خود را در مورد نامزدهای احتمالی ریاست جمهوری ایالات متحده داشتند، حمایت آشکار نتانیاها از ترامپ ممکن است به مزایای کوتاه‌مدت منجر شود. بسیاری از اسرائیلی‌ها و یهودیان آمریکایی از این بیم دارند که در درازمدت، نتانیاها حمایت دوحزبی از اسرائیل را به خطر انداخته و باعث ایجاد شکاف بی‌سابقه‌ای در میان حامیان آمریکایی اسرائیل شود.

امیر نیاکویی و ویدا حاجی در مقاله "گسترش روابط شورای همکاری خلیج فارس و اسرائیل: تبیینی از منظر واقع‌گرایی" بیان می‌کنند که با گذشت زمان از اهمیت موضوع صلح فلسطین و اسرائیل کاسته

شده و مناسبات سیاسی، اقتصادی و امنیتی بین اعضای شورای همکاری خلیج فارس و اسرائیل توسعه یافته است. برقراری روابط دیپلماتیک رسمی امارات و بحرین با اسرائیل به نمادی از تغییر جهت گیری‌ها در سیاست‌های خاورمیانه تعبیر شده است که می‌تواند زمینه ائتلاف‌های جدیدی را در منطقه ایجاد کند. نوع روابط اعضای شورای همکاری خلیج فارس با اسرائیل و دلایل آن با عنایت به دغدغه‌های کشورهای عضو متفاوت است. عمده اعضای شورای همکاری برای کسب حمایت استراتژیک آمریکا، ارتقای جایگاه منطقه‌ای خود و مقابله با تهدیدات پیش رو به گسترش روابط با اسرائیل روی آورده‌اند. اسرائیل نیز برای ارتقای جایگاه منطقه‌ای، خروج از انزوای دیپلماتیک و شکل‌دهی جبهه‌ای در مقابل ایران به تعمیق روابط با این کشورها پرداخته است. در واقع، کاهش تعهد امنیتی آمریکا در منطقه مؤلفه اصلی حرکت اعراب به سوی اسرائیل بوده است. پادشاهی‌های خلیج فارس که احساس می‌کردند روابط آن‌ها با واشنگتن متزلزل‌تر از گذشته است، تلاش کردند با قرار دادن خود به مثابه شریک اسرائیل، مخالفان خود در واشنگتن را تقلیل داده و با پیوند زدن امنیت خود به اسرائیل، تعهد امنیتی آمریکا را مجدداً تقویت کنند.

داود کریمی پور در مقاله "راهبرد دیپلماسی اقتصادی اسرائیل در منطقه خلیج فارس" از دیپلماسی اقتصادی به‌عنوان ابزار برجسته‌ای در مسیر سیاست خارجی اسرائیل یاد کرده است که می‌تواند به بهبود مناسبات سیاسی و امنیتی این بازیگر کمک قابل توجهی کند. نویسنده با ترسیم ابزارهای دیپلماسی اقتصادی اسرائیل به توصیف ابعاد موضوع پرداخته است و شرح می‌دهد که دیپلماسی اقتصادی اسرائیل با تکیه بر زیرساخت‌های تجاری در مسیر دستیابی به صلح سیاسی گام برداشته است. اسرائیل با توسل به نهادسازی، شبکه‌سازی و تصویرسازی به‌عنوان یک کنشگر مطلوب، به تشکیل یک نظام نوین اقتصاد منطقه‌ای اهتمام ورزیده و زمینه‌های عادی‌سازی روابط را فراهم کرده است. عوامل دیگری مانند نقش نخبگان و روابط شخصی، استفاده از کشور ثالث و سری‌سازی روابط اهمیت دیپلماسی اقتصادی را برجسته کرده است. اسرائیل با بهره‌گیری از ابزار دیپلماسی اقتصادی به دنبال بازتعریف ارزش‌ها در منطقه است و سعی دارد که الگوی اتحادیه اروپا را در خاورمیانه با بهره‌گیری از مؤلفه تجارت، پیاده‌سازی کند که با موفقیت‌هایی نیز همراه بوده است.

نوآوری پژوهش ناظر بر این امر است که توجه قابل ذکر و مشخصی بر این اقدام راهبردی اسرائیل نشده است و این اثر در پی پوشش دادن این ضعف پژوهشی است. از این رو، نیاز است که نخبگان

جامعه علمی کشور به درکی نوین از فرآیند رفتار سیاست خارجی اسرائیل در سطح معادلات منطقه‌ای بپردازند.

۲. چارچوب نظری: واقع‌گرایی نوکلاسیک ۱

واقع‌گرایی نوکلاسیک نشان می‌دهد آنچه دولت‌ها انجام می‌دهند تا حد زیادی به تأثیرات واقع در سطح داخلی تحلیل بستگی دارد. واقع‌گرایی نوکلاسیک از رویکرد کمربند انتقال در سیاست خارجی استفاده می‌کند و تعیین می‌کند که چگونه فشارهای سیستمی از میان متغیرها در سطح واحد فیلتر می‌شوند تا تصمیم‌های سیاست خارجی خاص را تولید کنند. طرفداران این رویکرد دیدگاهی میانی دارند: این‌که از یک‌سو رهبری دولت عمل می‌کند و از سوی دیگر سیاست خارجی در چارچوب محدودیت‌های کلی یا پارامترهای گسترده ساختار آنارشیستیک روابط بین‌الملل انجام می‌شود (Rose, 1998: 144). واقع‌گرایان نوکلاسیک به آن شیوه سنتی واقع‌گرایی در چارچوب‌بندی مسئله راضی نیستند و این به‌وضوح با تصدیق آن‌ها بر اهمیت نواقع‌گرایی، آشکار می‌شود. این رویکرد، به‌وضوح می‌خواهد استدلال ساختاری نواقع‌گرایی را حفظ کنند، اما آن‌ها همچنین می‌خواهند استدلال ابزاری (سیاست یا استراتژی) نقش رهبران دولت را که واقع‌گرایی کلاسیک بر آن تأکید می‌کند، به آن اضافه کنند (Jackson and Sorensen, 2013: 87).

مانند واقع‌گرایی کلاسیک، واقع‌گرایی نوکلاسیک معتقد است که قدرت دولت در بین دولت‌ها و در دوره‌های مختلف تاریخی متفاوت است و مانند نواقع‌گرایی، این رویکرد معتقد است که محیط بین‌المللی که در آن دولت‌ها در آن تعامل دارند، تعیین‌کننده اصلی منافع و رفتار آن‌هاست؛ بنابراین، هر دو رویکرد پروژه واقع‌گرایی از یک هستی‌شناسی مبتنی بر محیط بیرونی نشئت گرفته‌اند (Sterlink-Folke, 1997: 4-8). بسیاری از دولت‌ها لزوماً به‌عنوان بازیگران واحد و یکدست عمل نمی‌کنند. اجماع یا اختلاف‌نظر نخبگان در مورد ماهیت و میزان تهدیدات بین‌المللی، شکاف‌های داخلی مداوم در رهبری، انسجام اجتماعی و آسیب‌پذیری رژیم در برابر سرنگونی خشونت‌آمیز، همگی توانایی دولت را برای پاسخگویی به فشارهای سیستمی تحلیل می‌برند (Schweller, 2006: 46-68).

نظریه واقع‌گرایی نوکلاسیک، نظریه سیاست خارجی هست و ویژگی‌های مشخصی را در بر می‌گیرد. نخست، واقع‌گرایی نوکلاسیک به‌عنوان یک نظریه سیاست خارجی، وضعیت امنیتی قدرت‌های بزرگ را توضیح می‌دهد، اما همچنین می‌تولند ویژگی‌های متمایز قدرت‌های منطقه‌ای و کوچک، کشورهای درحال توسعه یا کشورهای متفرقه، متخاصم یا شکست‌خورده را به‌عنوان چند نوع دیگر از دولت‌ها توضیح دهد (David, 1991). دوم، واقع‌گرایان نوکلاسیک متغیرهای بیرونی و درونی را در مدل‌های خود لحاظ می‌کنند. درحالی‌که تغییر قدرت در سیستم بین‌المللی غالب است، تهدیدها می‌توانند از محیط‌های فرعی سیستمی یا منطقه‌ای و داخلی نیز سرچشمه بگیرند. سوم، واقع‌گرایان نوکلاسیک قدرت را در مرکز زندگی سیاسی قرار می‌دهند. بااین‌حال، دولت‌ها فقط به تغییرات کلی در قدرت پاسخ نمی‌دهند، بلکه به تغییر در تفاوت‌های قدرت و اجزای خاص قدرت یک دولت خارجی نیز پاسخ می‌دهند. درنهایت، برای واقع‌گرایان نوکلاسیک هیچ کمربند انتقال فوری یا کاملی وجود ندارد که تولدایی‌های مادی را به رفتار سیاست خارجی مرتبط کنند (Rose, 1998).

پیمان ابراهیم به‌نوعی نمادی از یک تغییر عمده در ژئوپلیتیک خاورمیانه است که مدت‌هاست با نزدیکی برخی کشورهای عربی نسبت به مذاکره با اسرائیل مشخص شده است. بااین‌حال، بدون در نظر گرفتن مجموعه پیچیده علل سیاست داخلی و خارجی که باعث شده طرفین به پای میز مذاکره و در نهایت انعقاد پیمان بیانند، نمی‌توان پیامدهای احتمالی توافق را به‌طور کامل درک کرد. همچنین پیمان ابراهیم از جهاتی منحصربه‌فرد و اولین معاهده است. این رویداد یک توافقنامه صلح است و همچنین توافقی است که عادی‌سازی کامل را فراهم می‌کند.

۳. روش‌شناسی تحقیق

این پژوهش به لحاظ هدف، کاربردی و از منظر روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی می‌باشد. ویژگی داده‌های اثر کیفی بوده و روش جمع‌آوری داده‌ها مبتنی بر روش کتابخانه‌ای و رجوع به پایگاه‌های اینترنتی، مقالات و گزارش‌های راهبردی می‌باشد.

۴. تجزیه و تحلیل یافته‌ها

با توجه به زمان نسبتاً کوتاهی که از امضای پیمان ابراهیم می‌گذرد، هرگونه ارزیابی از این توافق، در مرحله مقدماتی و گذار است. بااین‌حال، تحولات در طول مدت سه ساله سپری‌شده، امکان مشاهدات و

تحلیل کلی در مورد اهمیت اولیه و مسیرهای بالقوه در آینده را فراهم می‌کند: اول، تا آنجایی که این توافق یک پارادایم چند دهه‌ای یعنی پیوند دادن صلح اسرائیل با کشورهای عربی به حل مناقشه اسرائیل و فلسطین را تغییر می‌دهد، توافق عادی‌سازی سال ۲۰۲۰ نشان‌دهنده بهبود قابل توجه برای این وضعیت تاریخی اسرائیل در منطقه است؛ دوم، تفاوت قابل توجهی در میزان تبدیل هر توافق به سیاست‌های مطلوب وجود دارد. در یک سر این طیف، توافق بین اسرائیل و امارات متحده عربی همچنان قوی‌ترین توافق بین اعضا است و تقریباً به محرکی برای استمرار پیمان نزد سایرین تبدیل شده است، ولی توافق با سودان هنوز به تغییرات قابل توجهی در روابط دوجانبه منجر نشده است و سوم، رویدادهای پیرامون تشدید تنش بین اسرائیل و گروه‌های فلسطینی مانند حماس نشان می‌دهد درحالی‌که عادی‌سازی موجود از وضعیت‌های تنش و درگیری شدید جان سالم به در برده است، اما قوی‌ترین توافق‌ها نیز به احتمال زیاد در برابر رویدادهای عرصه اسرائیل و فلسطین کاملاً غیرقابل نفوذ باقی نمی‌مانند و تاکنون نیز پیشرفت محسوسی در مسئله فلسطین به دست نیامده است. با این حال، واقع‌گرایان خاطرنشان می‌کنند که حتی در صورت موفقیت، این پیمان باز هم بحث‌برانگیزترین مسائل داخلی و منطقه‌ای مانند مسئله فلسطین یا نوع منافع جمهوری اسلامی ایران را نادیده گرفته است.

۵. مبحث اصلی

۵-۱. ملاحظات داخلی اسرائیل

ملاحظات سیاسی، امنیتی و اقتصادی در سطح داخلی برای هر کشوری متفاوت است. به طور قطع، روابط دیپلماتیک و روند عادی‌سازی به‌عنوان یک دستاورد دیپلماتیک قابل توجه برای دولت نتانیا هو تلقی می‌شود. نتانیا هو این دستاورد را به تلاش‌های خود و نیز به حداقل رساندن کمک‌های رقبای سیاسی و حتی گابی اشکنازی، وزیر خارجه خود، مرتبط دانسته بود. عادی‌سازی روابط برای اسرائیل به اقتصاد این کشور پل رسمی و باثباتی را با پادشاهی‌های خلیج فارس ارائه می‌دهد، امکان گشایش بازارهای عربی هموار می‌شود و به‌طور بالقوه بازار صادراتی بزرگی را برای شرکت‌های اسرائیلی ارائه می‌دهد که قبلاً در دسترس نبودند. علاوه بر این، روابط با بازیگران قدرتمند تجاری که نقش عمده‌ای در ارائه حمایت مالی از بسیاری از کشورهای منطقه دارند، ممکن است پیام روشنی برای فلسطینی‌ها ارسال کند که آن‌ها باید تلاش بیشتری برای یافتن راه حلی برای درگیری با اسرائیل داشته باشند. از سوی دیگر، اختلافات درون فلسطینی در تشکیلات خودگردان، توجیه روابط با اسرائیل را برای رهبری

دولت یهود آسان‌تر کرد و انتظار می‌رود که دولت اسرائیل از این معامله به‌عنوان اهرمی برای تسریع روند مذاکرات با فلسطینیان استفاده کند.

بنیامین نتانیاهو با امضای این پیمان توانست از طرح بحث‌برانگیز الحاق کرانه باختری که در صورت اجرا، برای او چه در داخل و چه در خارج از کشور زیانبار بود، اجتناب کند. همان‌طور که نتانیاهو بارها اشاره می‌کرد، دکترین او یعنی "صلح برای صلح و صلح از طریق قدرت" سرانجام نتیجه داد (Israel Hayom, 2020). اگر اسرائیل می‌تواند برای عادی‌سازی روابط با دیگر کشورها به‌صورت دوجانبه مذاکره کند، در این صورت هیچ فشاری برای مذاکره تحت تهدید و خشونت یا تعهد به مذاکرات پیش‌شرط با فلسطینی‌ها نخواهد داشت؛ بنابراین، این توافق یک دستاورد مهم سیاست خارجی و یک تحول در افکار عمومی برای مخاطبان داخلی او است، درحالی‌که او همچنان با اتهامات فساد و یک پرونده قضایی چالش‌آفرین مواجه بوده است. پیمان ابراهیم به نتانیاهو اجازه داد تا از الحاق بخش‌هایی از کرانه باختری که سه بار وعده داده شده بود کنار بکشد؛ اقدامی که با زبان مبهم در طرح صلح ترامپ لحاظ شده بود و نتانیاهو به‌خوبی درک می‌کرد که به شکل بالقوه برای دولت یهود زیان‌بار است. علیرغم حمایت شهرک‌نشینان جناح راست افراطی و بسیار پر سروصدا، طرح الحاق در میان رأی‌دهندگان اسرائیلی به‌اتفاق آرا مورد حمایت قرار نگرفته بود (Haaretz, 2019). نهادهای امنیتی اسرائیل نیز به‌طور مداوم نسبت به آن هشدار داده بودند و برخی دولت‌های عرب (به‌ویژه امارات متحده عربی) در مورد احتمال سقوط مذاکرات عادی‌سازی هشدار داده بودند. یوسف العتیبه سفیر امارات متحده عربی در ایالات متحده نسبت به طرح الحاق هشدار داد و بیان کرد که طرح الحاق قطعاً و بلافاصله آرزوهای اسرائیل برای بهبود روابط امنیتی، اقتصادی و فرهنگی با جهان عرب و خصوصاً امارات را از بین می‌برد (Ynetnews, 2020).

بدین لحاظ نتانیاهو می‌توانست به رأی‌دهندگان و حامیان راست‌گرای خود توضیح دهد که با به تعویق انداختن (نه لغو) الحاق، با دو کشور عربی خلیج فارس به صلح دست یافته است. علاوه بر این، به‌جای زمین در برابر صلح، او به کشورهای عربی پیشنهاد صلح در برابر صلح داده بود. مشکل فقط نیاز به مهار تمایلات افراطی نتانیاهو و دیگر رهبران سیاسی جناح راست نبود. در چندین انتخابات سراسری طی ادوار گذشته، اکثر نامزدها و احزاب اصلی ترجیح دادند بر موضوع حل و فصل مناقشه اسرائیل و فلسطین تمرکز نکنند. این روند نشان‌دهنده حمایت آن‌ها از وضعیت موجود کنترل اسرائیل بر کل سرزمین از رود اردن تا دریا بود. علاوه بر این، اکثریت رأی‌دهندگان اسرائیلی دیگر مایل بودند با حل

نشدن موضوع فلسطین زندگی کنند. نتانياهو با حفظ وضعیت ارضی موجود در اسرائیل، همچنین توانست به نادیده گرفتن مطالبات فلسطینی‌ها ادامه دهد و دیدگاه خود را مبنی بر اینکه رهبری فلسطین شریک غیرقابل اعتمادی در صلح است، تقویت کند. با انجام این کار، او انحراف ارزشمندی را نسبت به روند صلح به دست آورد و در عین حال روابط اقتصادی دوجانبه سودآوری را با دو بازیگر خلیج فارس، ابتدا امارات و سپس بحرین به دست آورد.

همچنین اجماعی در اسرائیل طی سال‌های اخیر شکل گرفته است که منطقه خلیج فارس می‌تواند از یک سو خط مقدم دفاعی علیه ایران و از سوی دیگر تبدیل به عمق استراتژیک منطقه‌ای اسرائیل شود. از این رو، عادی‌سازی روابط با کشورهای عربی از مدت‌ها قبل در دستور کار تحقیقی اتاق‌های فکر و مراکز تحقیقاتی اسرائیل بوده و در گزارش‌های تحقیقاتی پیشنهاد می‌شد که شرایط منطقه می‌تواند محرک نزدیکی بین اسرائیل با اعضای شورای همکاری خلیج فارس شود و حتی پیشنهاد شکل‌گیری یک رژیم امنیتی بین اسرائیل و اعضای شورای همکاری خلیج فارس مطرح بوده است. کشورهای خلیج فارس از نظر رهبران تصمیم‌ساز اسرائیل، میانه‌رو هستند و آن‌ها هرگز با اسرائیل نجنبیده‌اند. بین این کشورها و اسرائیل اختلاف قلمروی نیز وجود ندارد. در نهایت این کشورها طرفدار و نزدیک به آمریکا و متأثر از این کشور هستند. همه این دلایل باعث شده که بسیاری در اسرائیل به پادشاهی‌های خلیج فارس به مثابه شریکی قابل اعتماد بنگرند. همچنین باید به پتانسیل‌های اقتصادی کشورهای خلیج فارس نیز توجه داشت (Niakooee and Haji, 2020: 242)؛ بنابراین، در سطح داخلی، عوامل اقتصادی و فناورانه قوی در روابط رو به رشد نقش دارند، اما برای توضیح کامل روند عادی‌سازی کافی نیستند. از سوی دیگر، به نظر می‌رسد که اسرائیل از نظر منافع داخلی سود بیشتری می‌برد، اما هیچ مشکل سیاسی داخلی فوری در مسئله فلسطین را حل نمی‌کند، بلکه صرفاً شرکای تجاری قابل قبولی برای دولت یهود فراهم می‌کند.

بر اساس آخرین نظرسنجی در سال ۲۰۲۳ مؤسسه افکارسنجی میتوم، ۶۱ درصد از مخاطبان تصور می‌کنند که اسرائیل باید از روابط خود با کشورهای عادی ساز برای ترویج صلح با فلسطینی‌ها استفاده کند، درحالی‌که تنها ۲۴ درصد این‌گونه فکر نمی‌کنند. این روند صعودی مستمر در حمایت از اهرم عادی‌سازی روابط برای صلح از زمان امضای پیمان ابراهیم است (۵۷ درصد در سال ۲۰۲۲ و ۵۳ درصد در سال ۲۰۲۱) (Mitvim, 2023: 20).

۲-۵. عوامل منطقه‌ای شکل‌دهنده پیمان

منطقه خاورمیانه در قالب دعوت برای پیوستن به چارچوب‌های همکاری منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مورد توجه بیشتر قدرت‌های بزرگ خارجی قرار گرفته است. در آگوست ۲۰۲۳، اعضای بریکس از شش کشور از جمله مصر، ایران، عربستان سعودی و امارات دعوت کردند که به آن بپیوندند. این گسترش تا حد زیادی به‌عنوان بخشی از استراتژی چین برای افزایش حضور خود در منطقه تلقی می‌شود که این کشور با دعوت از چندین کشور خاورمیانه برای پیوستن به سازمان همکاری شانگهای آن را دنبال کرده است. روسیه همچنین حضور خود را در منطقه حفظ می‌کند، به ویژه از طریق روابط نزدیک با سوریه و ایران و همچنین اوپک. با این حال، ایالات متحده با بیش از ۵۷۰۰۰ سرباز در خاورمیانه مستقر شده است و تأمین‌کننده امنیت مرکزی منطقه است. ایالات متحده همچنین گروه I2U2 را در سال ۲۰۲۱ آغاز کرد و هند، اسرائیل، امارات متحده عربی و ایالات متحده را برای رسیدگی به مسائلی مانند امنیت انرژی گرد هم آورده است. در همین حال، کشورهای اروپایی از برخی بازیگران خاورمیانه استقبال کرده و آن‌ها را به عنوان گره مرکزی در کریدور اقتصادی هند-خاورمیانه-اروپا قرار داده‌اند (Munich Security Report, 2024: 65). این چارچوب‌های متنوع ذیل چندچانه‌گرایی‌های کوچک ۱ به دولت‌های خاورمیانه اجازه می‌دهد تا به طور انعطاف‌پذیری با قدرت‌های بزرگ خارجی همکاری کنند.

فشارهای سیستمی از ملاحظات مهم در درک عادی‌سازی روابط است. پیمان ابراهیم تابعی از معامله قرن ترامپ و نتیجه عادی‌سازی روابط برخی از بازیگران عربی نظیر امارات و بحرین با تل‌آویو است. این پیمان از منظر تأثیرات امنیتی، موجب بازتعریف نظم منطقه‌ای و بلوک‌بندی‌های جدید قدرت در مجموعه‌های عربی-عربی و ائتلاف علیه جمهوری اسلامی ایران شده است؛ چرا که حاضران در این پیمان بر این باورند که مقابله با فعالیت‌های مناقشه برانگیز هسته‌ای و نفوذ منطقه ایران زمینه‌ساز شکل‌گیری پیمان شده است (Ashrafi, 2022: 68). سه عامل تأثیرگذار سبب شد تا روابط دولت‌های خاورمیانه عربی و اسرائیل به سمت همکاری‌های آشکار حرکت کند و بستر قابل توجهی را برای تقویت سیاست خارجی اسرائیل در این منطقه فراهم کرده است: الف) دشمنی با ایران و خیزش گرایش‌های تندرو عربی؛ ب) ناامید شدن از وجود یک راهکار مؤثر برای حل و فصل مناقشه فلسطین؛ و

ج) سیاست‌های منطقه‌ای دولت دونالد ترامپ و تأثیر روابط شخصی دولت‌مردان این کشور به‌ویژه جرد کوشنر^۱ با شیوخ عربی (Karimipour, 2021: 564).

هیچ‌یک از کشورهای عربی که به توافق ابراهیم پیوسته‌اند با اسرائیل مرز مشترک ندارند و در هیچ‌یک از هفت جنگ اعراب و اسرائیل بین سال‌های ۱۹۴۸ و ۲۰۰۶ حضور نداشتند (به استثنای مراکش که به‌طور محدود در جنگ اکتبر ۱۹۷۳ مشارکت داشت). همچنین روابط سیاسی اسرائیل با این کشورها قبل از توافقنامه در کل یکسان نبود. روابط از خصومت آشکار (مانند سودان) تا عدم رابطه (مانند امارات و بحرین) تا روابط دیپلماتیک کوتاه‌مدت در سطح دفاتر ارتباط (مثلاً مراکش، ۱۹۹۵-۲۰۰۰) متغیر بود. ما با سلسله‌ای از توافقات تاریخی روبرو هستیم است و پیمان ابراهیم سومین الگوی عادی‌سازی روابط بین اسرائیل و بازیگران عرب آن (پس از مصر در سال ۱۹۷۹ و اردن در سال ۱۹۹۴) است و شاید تجسم یک چشم‌پوشی نادر از الگوهای خصومت در خاورمیانه است.

محرك‌های نزدیک‌تر به روابط این کشورها با ایالات متحده و آنچه آن‌ها از روابط عمدتاً غیر رسمی با دولت ترامپ به دست می‌آوردند مرتبط است. در ژانویه ۲۰۲۰، دونالد ترامپ طرح صلح موسوم به معامله قرن خود را اعلام کرد؛ این طرح شامل شروطی بود که به‌طور گسترده به‌عنوان تأیید الحاق بخش‌هایی از کرانه باختری توسط اسرائیل دیده می‌شود. در ماه‌های بعد، تعدادی از منافع اصلی برای ایجاد انگیزه توافق‌ها به هم نزدیک شدند. به طور کلی می‌توان سه عامل کلان را بسترساز اصلی تنش‌زدایی تا برقراری روابط سیاسی میان اسرائیل و امارات به‌عنوان مهم‌ترین بازیگر عرب پیمان ابراهیم برشمرد: نخست، امارات هرگز در ائتلاف اعراب علیه اسرائیل شرکت نکرد؛ دوم، گذشته از تهدیدات فزاینده جمهوری اسلامی ایران، روابط رسمی امارات و اسرائیل، می‌تواند بلندپروازی‌های ترکیه را تا حد زیادی در منطقه کنترل کند و سوم، حضور یک قدرت نظامی و امنیتی منطقه‌ای مانند اسرائیل (به‌جز ایالات متحده) در منطقه راهبردی تنگه هرمز می‌تواند به بازیگری امارات کمک کند (Dehghanian et al, 2021: 180).

امارات متحده عربی علاقه آشکاری به تقویت روابط خود با ایالات متحده و کسب امتیاز و همچنین بهبود وجهه و جایگاه خود به‌عنوان یک بازیگر تأثیرگذار منطقه‌ای داشته است. در سطح عملی، امارات خواهان دسترسی به سیستم‌های تسلیحاتی پیشرفته آمریکایی به‌ویژه جنگنده F-35 می‌باشد. در سطح

1 Jared Kushner

داخلی، توافق با اسرائیل به عنوان یک پیروزی دیپلماتیک به نفع فلسطینی‌ها و بهای ضروری توقف قصد اسرائیل برای تحمیل حاکمیت خود بر کرانه باختری (بر اساس چارچوب ترامپ) معرفی شد. به گفته مقامات ارشد اماراتی، تمایل به پذیرش عادی‌سازی با اسرائیل نه تنها به ضرر فلسطینی‌ها نمی‌باشد، بلکه هدف آن در واقع حفظ گزینه راه حل دو دولتی و کمک به ثبات مورد نظر خود در خاورمیانه است (Khaleej Times, 2020). واکنش‌های شهروندان اماراتی در رسانه‌های اجتماعی، به ویژه بلافاصله پس از اعلام توافق، عمدتاً مثبت بود - در حمایت از محمد بن زاید - درحالی‌که بیشتر انتقادات در رسانه‌های اجتماعی از سوی دیگر کشورهای حوزه خلیج فارس یعنی کویت، عمان و قطر بود. انور قرقاش، وزیر امور خارجه امارات تا آنجا پیش رفته است که اظهار داشت اقدامات تهاجمی منطقه‌ای ایران، اماراتی‌ها را وادار کرده است تا رابطه با اسرائیل را با چشمانی تازه بررسی کنند (Times of Israel, 2020).

از زمان امضای پیمان نیز، تحولات شامل پروازهای مستقیم مسافری و باری، استفاده از بنادر یکدیگر توسط شرکت‌های کشتیرانی اسرائیلی و اماراتی، گشایش گزینه‌های انتقال وجه توسط بانک‌ها نزد هر دو دولت، توافق اولیه برای گسترش خط لوله نفت اسرائیل به امارات و تأسیس صندوق آبراهام (صندوق توسعه مشترک ۳ میلیارد دلاری که همکاری اقتصادی منطقه‌ای را در کنار شرکت مالی توسعه بین‌المللی ایالات متحده ارتقا می‌دهد)، بوده است. تلاش در چشم‌انداز نوآوری مشترک نیز وجود دارد. اسرائیل دارای راه‌حل‌های فناورانه است تا نیازهای امارات متحده عربی را برطرف کند؛ از تصفیه آب و کشاورزی بیابانی گرفته تا امنیت سایبری. اسرائیل که بیشترین تعداد استارت‌آپ‌ها را در منطقه دارد، نه تنها از سرمایه‌گذاری در پروژه‌های تحقیق و توسعه و نوآوری توسط دولت امارات و بخش خصوصی، بلکه از کسب‌وکارهای متعلق به مهاجران در امارات نیز بهره خواهد برد (Alter and Janardhan, 2021).

منافع بحرین قبل از هر چیز تقویت روابط خود با ایالات متحده و تقویت امنیت خود در برابر تهدید ایران و همچنین تقویت اقتصاد خود از طریق روابط با اسرائیل بوده است (Reuters, 2020). تردید وجود دارد که توافق بین اسرائیل و بحرین بدون موافقت عربستان سعودی که تأثیر تعیین‌کننده‌ای بر روابط خارجی بحرین و همچنین امارات دارد، محقق شده باشد. اقدام پادشاه بحرین از بسیاری جهات جسورانه‌تر از امارات بود، زیرا جامعه مدنی این جزیره بسیار فعال است و اکثریت شیعه مخالف

حکومت اقلیت سنی هستند. پاسخ‌ها به این توافق در میان عموم مردم بحرین - اعم از سازمان‌های سنی و شیعه و رهبران افکار - تا حدی منفی بود (Jerusalem Post, 2020).

با اینکه پیمان ابراهیم به‌عنوان پیمانی اقتصادی و سیاسی فهمیده می‌شود اما این پیمان دارای ظرفیت‌های مهمی برای تحول در حوزه آب و کشاورزی خصوصاً در قبال امارات و بحرین است. اسرائیل به دنبال این است که با افزایش منافع زیست‌محیطی این پیمان، سایر کشورهای عربی منطقه را به عادی‌سازی روابط سوق دهد و سرمایه عربی را جذب کند. برای کشورهای امارات و بحرین فرصتی به‌منظور کاهش دامنه بحران‌های آب و امنیت غذایی و تحقق توسعه پایدار هدف‌گذاری شده است. اهمیت این موضوع به این دلیل است که چنانچه پیمان ابراهیم بتواند علاوه بر گسترش تعاملات سیاسی، به بهبود وضعیت آب و غذای کشورهای عضو کمک کند، احتمالاً به شکل‌گیری و تثبیت الگویی از تعاملات گسترده اسرائیل با سایر کشورهای منطقه منجر خواهد شد (Attar, 2022: 275).

برای سودان، عادی‌سازی با اسرائیل به بهای تصمیم واشنگتن برای حذف این کشور از فهرست کشورهای حامی تروریسم پس از بیست و هفت سال و بسته کمک یک میلیارد دلاری بانک جهانی بود؛ بنابراین، منافع اساسی سودان در موافقت با عادی‌سازی روابط با اسرائیل به سبب انگیزه‌های اقتصادی بوده است، زیرا مقامات در خارطوم تصور می‌کردند که کمک مالی حاصل از این تصمیم‌ها به ثبات کشور کمک می‌کند. در بهار ۲۰۱۹، تظاهرات گسترده ارتش را به سرنگونی عمر البشیر سوق داد و پس از آن یک دولت انتقالی روی کار آمد که وظیفه آماده‌سازی کشور برای انتخابات را بر عهده گرفت. تا زمان کودتای اکتبر ۲۰۲۱، دولت انتقالی توسط یک شورای حاکمیت ۱۱ نفره متشکل از نمایندگان غیر نظامی و نظامی رهبری می‌شد و تنش بین این دو در زمان اعلام توافق مشهود بود؛ در حالی که رئیس شورای حاکمیت، ژنرال عبدالفتاح البرهان و معاون او، محمد داگالو، آشکارا از عادی‌سازی حمایت می‌کردند (Mustafa, 2020) (برهان حتی در فوریه ۲۰۲۰ با نتانیاهو نخست‌وزیر وقت دیدار کرد)، اما عبدالله حمدوک، نخست‌وزیر غیرنظامی سودان، مدعی شد که تعامل با اسرائیل ابتدا مستلزم گفتگو در جامعه سودان است (Arab News, 2020).

در مورد مراکش، عادی‌سازی با اسرائیل - چیزی که رباط آن را از سرگیری روابط کامل دیپلماتیک، صلح‌آمیز و دوستانه نامید - در ازای تصمیم چشمگیر واشنگتن برای به رسمیت شناختن رسمی حاکمیت مراکش بر صحرای غربی صورت گرفت. این به رسمیت شناختن آمریکا، از اهداف طولانی‌مدت پادشاهی بود. سیاست ایالات متحده تا پیش از این، تأیید روند مذاکرات بین مراکش و

جنبش پولیساریو ۱ مورد حمایت الجزایر که خواستار استقلال این قلمرو به رهبری سازمان ملل بود. بر اساس گزارش‌ها، ایده به رسمیت شناختن آمریکا برای حاکمیت مراکش بر صحرا در ازای ازسرگیری روابط رباط با اسرائیل چندین سال بود که مطرح شده بود؛ اما با این وجود، پیشرفت نهایی ناظران را غافلگیر کرد. به‌جز توافق اسرائیل و سودان که هنوز روابط دوجانبه را به‌طور قابل‌توجهی آغاز نکرده‌اند، سایر توافقاتی عادی‌سازی امضا شده در سال ۲۰۲۰ نتایج سیاست ملموسی را با درجات مختلف به همراه داشته‌اند. این تغییرات در پنج شاخص منعکس شده است: مبادله سفرا، توافقاتی بعدی و تفاهم‌نامه‌های مرتبط، پروازهای مستقیم، تجارت و همکاری امنیتی و شرکت در تمرینات نظامی مشترک.

۳-۵. تأثیرات منطقه‌ای پیمان

روابط اسرائیل با کشورهای عربی خلیج فارس مدت‌هاست که از منظر یک رژیم امنیتی ضمنی مبتنی بر امنیت سیاسی و منافع اقتصادی مشترک تحلیل شده است (Jones and Guzansky, 2017). همچنین انتظار می‌رفت که تحولات بیشتر و عمیق‌تری رخ دهد. به‌عنوان مثال، یک سناریوی آینده‌نگر اخیر که در ژوئن ۲۰۲۰ در گزارش آینده جهانی ایالات متحده منتشر شد، پیش‌بینی کرد که گروه چهارجانبه عرب مصر، امارات، عربستان سعودی و بحرین به‌طور فزاینده‌ای بر سر منافع مشترک با اسرائیل همگرایی می‌کنند. این گزارش چنین همگرایی را به‌عنوان محصول خط‌گسل اصلی در خاورمیانه که اتحاد ترکیه و قطر را در مقابل گروه چهارجانبه عرب و اسرائیل قرار می‌دهد، پیش‌بینی می‌کند (Maziad, 2020: 32). در سطح منطقه‌ای، خود پیمان تأثیر قابل‌توجهی گذاشت که به صورت ارزیابی‌های اصلی زیر آشکار شده است:

نخست، با عمومی شدن، گسترش و تعمیق همکاری‌ها، پیمان ابراهیم هم‌سویی وضعیت موجود در خاورمیانه را در برابر صف‌بندی تجدیدنظرطلب تحکیم می‌کند. تأثیر بهار عربی در تقویت صف‌بندی تجدیدنظرطلبان، همان‌طور که قبلاً ذکر شد، همچنان ادامه دارد. تعهد ایران در صف‌آرایی تجدیدنظرطلبان هم برای پتانسیل دفاعی و هم حضور نظامی‌اش به‌تنهایی یا به‌صورت مستشاری در سوریه، لبنان و عراق، کماکان وجود دارد. امارات و بحرین تابوی عادی‌سازی روابط عرب‌ها با اسرائیل را شکستند که به همین ترتیب نشان‌دهنده تمایل به شکستن تابوی خود در برابر تعهدات دفاعی سایر

کشورها بوده است (Sandler, 2020). با وجود این، این اولین باری است که عادی‌سازی روابط به این سطح گسترده می‌رسد، زیرا عادی‌سازی با مصر و اردن محدود باقی مانده است. این روند، نکته ثابتی را توضیح می‌دهد که در تحلیل اهمیت این توافق به‌عنوان تقویت محور بازیگران محافظه‌کار (شامل بازیگران چهارجانبه عرب به‌اضافه اردن) بر اساس منافع امنیتی مشترک با اسرائیل در برابر محور ایران و نیروهای همسوی آن تلقی کرده‌اند. وزیر کشور بحرین به‌صراحت این توافق را برای ایجاد یک اتحاد قوی‌تر علیه ایران توجیه کرده است (Alayam, 2020). حتی یک انتظار بیش‌ازحد خوش‌بینانه وجود دارد که این تقویت ممکن است تغییرگر قواعد بازی باشد، به این معنا که ایران و ترکیه را برای تغییر یا حداقل تعدیل سیاست‌های خود در منطقه تحت فشار قرار دهد. ایران و ترکیه هر دو از این پیمان انتقاد کرده و امارات متحده عربی را به اشتباه بزرگ و خیانت به مسلمانان و آرمان فلسطین متهم کرده‌اند. بنابراین، بعید نیست که تجدیدنظرطلب‌ها با حمایت فزاینده از جناح‌های اسلام‌گرا در سراسر منطقه برای خنثی کردن دستور کار در حال ظهور پاسخ دهند (Guzansky and Heistein, 2020).

دوم، پیمان ابراهیم وزن نمادین مهمی دارد و تجدیدنظرطلب‌ها نگران هستند. این پیمان به‌صراحت بر توسعه و رفاه از طریق همکاری در زمینه‌های مختلف غیرنظامی نیز مانند بهداشت، کشاورزی، گردشگری، انرژی، محیط زیست و نوآوری متمرکز شده است. همکاری در این زمینه‌ها منافع اقتصادی قابل توجهی برای طرفین به همراه خواهد داشت (Even, 2020). نوع این همکاری با منافع زیستی مردم منطقه مطابقت دارد. برخلاف گذشته، زمانی که تظاهرات گسترده صلح یا عادی‌سازی با اسرائیل محکوم می‌شد، اما این پیمان با انتقادات کمی در خیابان‌های جهان عرب مواجه شد. این واقعیت نشان می‌دهد که در خاورمیانه امروز، مردم دیگر به دنبال وحدت پان عربی یا پان اسلامی نیستند، بلکه به دنبال حاکمیت قانون، خدمات عمومی بهتر (مانند رفاه اجتماعی، آموزش و بهداشت) و فرصت‌های اقتصادی و نوآوری بیشتر هستند (Frisch, 2020). این به‌نوبه خود، روندی را تأیید می‌کند که با چرخش‌های خشونت‌آمیز خیزش‌های بهار عربی مورد توجه قرار نگرفت. نام اسرائیل در قیام‌های متمرکز عربی کمتر شنیده شد؛ بلکه انگیزه اصلی توده‌ها برای پیوستن به روشنفکران، تشکیل توده‌ای انتقادی به منظور به چالش کشیدن رژیم‌های طولانی‌مدت و اعتراض به شکست دولت در تأمین امنیت و رفاه بود (Cerami and Yossef, 2015: 5)؛ بنابراین، پیام روند نوظهور این‌گونه بوده است که منطق تجدیدنظرطلبانه در سطح خیابان جایگاه خود را تا حدودی از دست داده است.

سوم، پیمان ابراهیم خلیجی شدن خاورمیانه را به معنای رهبری بازیگران خلیج فارس و اولویت مسائل خلیج فارس نشان می‌دهد. رهبری خلیج فارس در صفت‌بندی وضع موجود در واکنش‌های دو عضو دیگر صفوف که در گذشته مرکز سیاست عرب بود، به‌خوبی مشهود است. مصر اولین کشور عربی بود که در سال ۱۹۷۹ با اسرائیل صلح کرد، از این توافقنامه به‌عنوان گام تاریخی صلح که ثبات را در خاورمیانه به ارمغان می‌آورد استقبال کرد. اردن نیز در سال ۱۹۹۴ از این توافق پیروی کرد، البته با کمی خویشتن‌داری در بیانیه‌های رسمی، از این توافقنامه استقبال کرد. ظاهراً این محدودیت و کنار رانده شدن به‌عنوان نیروهای پیشرو بین منازعه اسرائیل و فلسطینی‌ها در زمانی است که امارات و بحرین، اعتبار به تعویق انداختن الحاق بخش‌هایی از سرزمین‌های فلسطینی توسط اسرائیل را دریافت کرده‌اند (Dekel and Shusterman, 2020).

۴-۵. چالش‌های حفظ پیمان برای اسرائیل

گرچه پیمان ابراهیم و گسترش دامنه آن به دیگر کشورهای عربی می‌تواند موجب کاهش تنش‌های منطقه‌ای و ارتقاء ضریب امنیتی برای سیاست خارجی اسرائیل شود، اما تاریخ نشان داده است که این‌گونه توافق‌ها نمی‌توانند به حل نهایی قضیه فلسطین کمک کنند، مادامی که طرفین اصلی مناقشه بر موضع همیشگی خود یعنی همه یا هیچ تأکید ورزند (Maleki and Mohammadzadeh, 2021: 60). یکی از انتقادات به پیمان ابراهیم به این نکته اشاره می‌کند که این پیمان به درگیری در خاورمیانه پایان نمی‌دهد و عادی‌سازی بدون توافق صلح بین اسرائیل و فلسطین، چشم‌انداز راه‌حل دو دولتی را بیشتر از بین می‌برد. نقد دیگر نسبت به احتمال تشدید رفتار واکنشی ایران در قبال سیاست‌های اعضای پیمان ابراهیم می‌باشد (Foreign Policy, 2020). باین حال، واقعیت مسئله پیچیده‌تر است و بحث باید با تمرکز بر سه پیامد باشد: چشم‌انداز اتحاد راهبردی خاورمیانه (گزینه پیشنهادی ایالات متحده)، راه‌حل مشخص برای درگیری فلسطین و اسرائیل و در نهایت انعطاف‌پذیری پیمان.

درست است که این توافق‌ها به هیچ تعارضی پایان نمی‌دهد و در واقع، هیچ‌یک از طرفین پیمان خلاف این را ادعا نکرده‌اند. باین حال، آن‌ها تلاش می‌کنند از گسترش بسیاری از درگیری‌های موجود در خاورمیانه جلوگیری کنند. بنا به تعریف، بازیگران وضع موجود (در این مورد، اسرائیل، امارات و بحرین) هدفشان حفظ نظم مستقر و قواعد بازی است و از آن سود می‌برند. بازیگران تجدیدنظرطلب ناراضی هستند، زیرا برای آنچه می‌خواهند بیشتر از آنچه در حال حاضر دارند ارزش قائل هستند، به دنبال تغییر نظم مستقر هستند تا موقعیت خود را در آن بهبود بخشند یا حتی ممکن است تلاش کنند تا

آن را به نفع خود تنظیم کنند. یکی از انگیزه‌های مهم حامیان وضع موجود برای دستیابی به توافق‌ها، بازدارندگی تجدیدنظرطلبان (ایران، ترکیه و نیروهای همسوی آن‌ها) از تغییر شکل منطقه به دستور خودشان، به ویژه با توجه به عقب‌نشینی محسوس آمریکا از منطقه بوده است.

از آنجا که دستور کار تجدیدنظرطلبان لزوماً ضد غربی است، این توافقنامه در خدمت منافع راهبردی ایالات متحده است، زیرا به ایالات متحده فرصتی می‌دهد تا دسترسی به روسیه و چین در منطقه را سخت کند. ایالات متحده قبلاً در سال ۲۰۱۷ پیشنهاد ایجاد اتحاد راهبردی خاورمیانه را داده است که شامل شرکای عرب خود (کشورهای شورای همکاری خلیج فارس به‌علاوه مصر و اردن) به‌عنوان یک ساختار امنیتی جمعی برای دستیابی به این منافع است؛ یعنی هدف اصلی برای تحت فشار قرار دادن ایران و نیز کاهش حضور منطقه‌ای چین یا روسیه لحاظ شده است. گرچه اتحاد راهبردی خاورمیانه پیشنهادی بسیار کمتر از یک ناتوی عربی است - یعنی هیچ ماده پنجمی در مورد دفاع متقابل یا یک فرمولدهی نظامی مشترک وجود ندارد - و موانع متعددی مشتمل بر بی‌اعتمادی، عدم ارزیابی مشترک تهدیدات و مناقشه ۲۰۱۷-۲۰۲۰ بین گروه چهارجانبه عرب و قطر، مانع از پیشرفت کار شده است. به این دلیل که این موانع احتمالاً ادامه خواهند داشت، این توافقنامه می‌تواند یا به‌عنوان هسته اتحاد راهبردی خاورمیانه در درازمدت یا تا آن زمان، به‌عنوان یک جایگزین معتبر برای چنین اتحادی عمل کند.

توجه داشته باشیم که تجربه تاریخی ایالات متحده در تشکیل ساختار امنیت جمعی خاورمیانه به سبک ناتو امیدوارکننده نیست. در اواسط دهه ۱۹۵۰، کشورهای طرفدار بلوک غرب در منطقه (ایران، عراق، پاکستان و ترکیه) با حمایت ایالات متحده سازمان پیمان خاورمیانه ۱ (METO) را تأسیس کردند. METO یکی از ضعیف‌ترین اتحادها در طول جنگ سرد بود و در نهایت در سال ۱۹۷۹ منحل شد. پیمان ابراهیم به‌عنوان یک جایگزین معتبر برای اتحاد استراتژیک خاورمیانه، به‌ویژه که اکنون به سودان و مراکش گسترش یافته و نامزدهای دیگری (شاید عربستان، عمان یا موریتانی) در نظر گرفته شده است، می‌تواند یک مشارکت منطقه‌ای را تشکیل دهد که ترتیبات کمتر رسمی اما کاربردی‌تر و انعطاف‌پذیرتر از پیچیدگی‌های ذکرشده را در بر داشته باشد. تصمیم پنتاگون در ژانویه ۲۰۲۱ برای انتقال اسرائیل از فرماندهی آمریکا در اروپا (EUCOM) به فرماندهی مرکزی ایالات متحده (CENTCOM) ممکن است گامی در این راستا باشد، همان‌طور که می‌توان به این توافقنامه به‌عنوان فرصتی راهبردی برای همسو

کردن شرکای کلیدی ایالات متحده در برابر تهدیدهای مشترک در خاورمیانه اشاره کرد (Department of State, 2021).

با توجه به پیامدهای مناقشه اسرائیل و فلسطین، نظر منتقدان این است که به رسمیت شناختن گسترده اسرائیل و چشم‌انداز همکاری و مشارکت تجاری، یکی از معدود مشوق‌های باقی‌مانده اسرائیل برای دادن امتیازات بوده است که در نهایت فلسطینیان را تضعیف کرد. با وجود این، این دیدگاه دو واقعیت مهم را نادیده می‌گیرد. اولاً این پیشنهاد تشویقی حداقل در سه دهه گذشته در دسترس بوده است، اما نتیجه مورد انتظار را به همراه نداشته است. دوم، اسرائیل به‌طور ضمنی از فرمول سرزمین در برابر صلح پیروی کرده است که در ازای عادی‌سازی با امارات، توقف طولانی برنامه‌های اسرائیل برای الحاق ۳۰ درصد از کرانه باختری را پذیرفت. علاوه بر این، نظرسنجی‌ها در اسرائیل نشان می‌دهد که این توافق برای اولین بار در دهه‌ها، واژه‌های صلح و عادی‌سازی را به‌عنوان جنبه‌های مثبت در ذهنیت عمومی اسرائیل معرفی کرده است (Murciano, 2020).

انتقاد از توافقات تضعیف دیپلماتیک در قبال فلسطین بی‌دلیل نیست. صرف‌نظر از اینکه چقدر موقعیت اسرائیل در برابر تشکیلات خودگردان فلسطین تقویت شده است، مشکل حل‌نشده باقی خواهد ماند. مردم فلسطین، مسئله اصلی اسرائیل هستند و با ادامه این وضعیت، راه به جایی نمی‌برند. به همین دلیل، دولت بایدن باید با مناقشه حل‌نشده فلسطینی-اسرائیلی، به‌ویژه مسائل اصلی مانند مسئله کرانه باختری، شهرک‌سازی‌ها، محاصره غزه، مسئله پناهندگان و وضعیت بیت‌المقدس که در توافق به آن اشاره نشده است، رفتار کند. این امر به‌ویژه با توجه به احتمال انکار توافق توسط تشکیلات خودگردان بیشتر است. رد معامله قرن ممکن است به نفع صف‌آرایی تجدیدنظرطلبان برای مشروعیت بخشیدن به کمپین عمومی ضد غربی و ضد اسرائیلی باشد. تصادفی نیست که جناح‌های فلسطینی رقیب، فتح و حماس که برای اولین بار پس از سال‌ها گرد هم می‌آیند، استانبول ترکیه را برای گفتگو درباره تشکیل یک جبهه متحد فلسطینی علیه توافقات عادی‌سازی انتخاب کردند (Haaretz, 2020).

پس از سه سال، توافقات هنوز ریشه محکمی در نگرش مردم عرب پیدا نکرده است. به‌جز مراکش، جایی که داده‌های اخیر نظرسنجی نشان می‌دهد تنها ۱۱ درصد از مردم، اسرائیل را تهدید می‌دانند، عموم جوامع عربی به‌طور کلی به اسرائیل با دیدی منفی نگاه می‌کنند که عمدتاً مبتنی بر شکست در حل مسئله فلسطین است. این دیدگاه منفی بدون شک باعث می‌شود که تصمیم‌گیرندگان در سایر پایتخت‌های عربی، به‌ویژه ریاض، تمایلی به پیشبرد سریع عادی‌سازی نداشته باشند؛ بنابراین، خطر این است که عدم پیشرفت در

موضوع فلسطین در نهایت منجر به تلقی توافق ابراهیم به‌عنوان یک صلح سرد دیگر شود (Feierstein and Guzansky, 2022). در نظرسنجی دیگری که صورت گرفته است، ضعف حمایت افکار عمومی در برخی کشورهای عربی از پیمان ابراهیم تأیید شده است (Washington Institute, 2022).

اعلام میزان همکاری اسرائیل، امارات و بحرین بر اساس عادی‌سازی پیمان ابراهیم و همچنین عادی‌سازی آن‌ها با سودان و مراکش هنوز زود است. نوع و کیفیت این همکاری به‌تنهایی تعیین‌کننده گزینه صلح یا جنگ نخواهد بود. از آنجایی‌که چنین منافع حیاتی در توافق ابراهیم وجود ندارد، هزینه‌های نادیده گرفتن این توافق به‌اندازه معاهده مصر و اسرائیل نیست. از سوی دیگر، این توافق‌ها تا حد زیادی به دلیل دیدگاه‌های همگن رهبری سیاسی در ایالات متحده و اسرائیل در سال ۲۰۲۰ امکان‌پذیر شده است. به‌ویژه، هر توافق صلح اساساً شامل یک سازش خاص ایالات متحده است که اگر احتمالاً انجام نمی‌شد، ایالات متحده فروش تسلیحات به امارات را تأیید نمی‌کرد، سودان از لیست حامیان تروریسم حذف نمی‌شد و ایالات متحده حاکمیت مراکش بر صحرای غربی را به رسمیت نمی‌شناخت.

با وجود اهمیت فزاینده‌ای که به همکاری، از جمله در زمینه مسائل امنیتی، بین اسرائیل و کشورهای خلیج فارس داده شده است، راه برای ایجاد یک نیروی نظامی مشترک که شامل اسرائیل نیز می‌شود، هنوز طولانی و پر از موانع است. اگرچه کشورهای حاشیه خلیج فارس می‌توانند از اتحاد نظامی با اسرائیل به مزایایی برسند، اما می‌توانند خود را در معرض تهدیدهای شدیدتر ببینند. هرگونه نزدیکی بیشتر با اسرائیل می‌تواند برای آن‌ها مضر باشد و به‌سختی می‌توان احتمال آمادگی بازیگران خلیج فارس برای چنین اتحاد نظامی را بدون دخالت یا رهبری اساسی آمریکا دید. اسرائیل به‌نوبه خود علاقه‌ای به محدود کردن خود از طریق تعهدات ناشی از یک اتحاد نظامی به معنای کلاسیک ندارد، یعنی متعهد شدن به شرکت در درگیری‌هایی که به آن مربوط نمی‌شود. ایجاد یک اتحاد نظامی بر توان لازم برای همکاری از این نوع تأثیر می‌گذارد و منجر به واکنش جمهوری اسلامی ایران می‌شود که اسرائیل و کشورهای حاشیه خلیج فارس در برهه فعلی می‌خواهند از آن اجتناب کنند؛ بنابراین، اگر اسرائیل می‌خواهد یک اتحاد نظامی منطقه‌ای را ترویج دهد، ابتدا باید لیالات متحده را تشویق کند و مراقب باشد که پایه‌ای باثبات برای هر نوع اتحاد گسترده‌ای ایجاد کند.

صرف نظر از اینکه در سیاست داخلی ایالات متحده چه می‌گذرد، دولت‌های عربی بدون شک به دنبال شفافیت بیشتر در مورد آنچه می‌توانند از ایالات متحده و اسرائیل در ازای حمایت آن‌ها از طرح‌های کنونی دریافت کنند، می‌باشند. هر اتفاقی که بیفتد، خاورمیانه دستخوش یک موازنه مجدد قدرت می‌شود؛

موازنه‌ای که اتحادها را تشویق می‌کند. نظریه روی کار آمدن دولت جدید ایالات متحده و با توجه به اینکه دولت جدید از بهبود بین اسرائیل و جهان عرب حمایت می‌کند اما تردیدهایی در مورد نحوه تضمین، عملی بودن و اجرای هر چهار پیمان وجود دارد. از دیدگاه اسرائیل و کشورهای عربی که این توافق‌نامه‌ها را امضا کردند، نگران‌کننده‌ترین پرسش‌ها درباره تعهد دولت جدید به معامله تسلیحاتی با امارات و تصمیم در مورد صحرای غربی است. باین حال، هم توافقنامه تسلیحاتی امارات (Defense News, 2021) و هم تصمیم صحرای غربی (Axios, 2021) در حال حاضر به قوت خود باقی مانده‌اند و مقامات آمریکایی اعلام کرده‌اند که قصد دارند برای همکاری امنیتی بین اسرائیل و کشورهای عربی که برای عادی‌سازی توافق کرده‌اند، تلاش کنند؛ اگرچه مشخص نیست که آیا آن‌ها منابع قابل توجهی را به‌منظور پیشبرد این روند سرمایه‌گذاری خواهند کرد یا خیر.

نتیجه‌گیری

روند همکاری اعضای پیمان ابراهیم محصول انتخاب‌های عمل‌گرایانه برای دور زدن شکاف‌های سیاسی در تعقیب منافع اقتصادی است و تا حدی نتایج مطلوب تجاری برای اعضای آن ایجاد کرده است. امارات متحده عربی به مثابه پیشران این پیمان در افزایش تجارت دوجانبه با اسرائیل، افزایش توریسم و توانایی به دست آوردن سامانه‌های دفاع هوایی اسرائیل از توافقنامه ابراهیم بهره برده است. با این حال، تشدید جنگ در غزه نشان می‌دهد که همکاری‌های منطقه‌ای ذاتاً شکننده باقی می‌ماند، زیرا اصطکاک‌های تاریخی مورد توجه قرار نگرفته و درگیری‌ها می‌توانند به راحتی شعله‌ور شوند. با توجه به آنچه این مطالعه پوشش داد، برخی از سناریوهای روند عادی‌سازی را می‌توان با در نظر گرفتن مسائلی برای آینده در نظر گرفت. این مسائل را باید در پوشش سؤالاتی مطرح کرد که با رویکرد نواقعی کلاسیک مطابقت دارد؛ آیا الگوی صلح گرم و عادی‌سازی ناشی از آن الگوی آینده تحولات منطقه‌ای است یا اینکه نمی‌توان روابط اعراب و اسرائیل را از آنچه اسرائیل در عرصه سیاست داخلی و در قبال فلسطینیان انجام می‌دهد جدا کرد؛ آیا ورود کشورهای عربی به عادی‌سازی با اسرائیل با پیشرفت در روند صلح مرتبط خواهد بود؛ آیا مسئله فلسطین همچنان برای اعراب مرکزیت دارد یا کارتی است که این دولت‌ها بر اساس نیازهای نخبگان و سیاست‌های داخلی‌شان از آن استفاده می‌کنند. دولت اسرائیل در بیانیه‌های خود رویکرد راه حل دو کشوری را اتخاذ می‌کند، اما در صحنه سیاست داخلی و به‌طور عملی، شرایط دستیابی به این راه حل را ناکام گذاشته است. اصرار بر عدم بازگشت آوارگان فلسطینی، گسترش شهرک‌سازی،

یهودی‌سازی بیت‌المقدس و در نهایت مخالفت با دولت مستقل فلسطینی در مرزهای ۱۹۶۷ نمونه‌هایی از این دست است. بدین لحاظ و با در نظر گرفتن عوامل داخلی، سناریوهای آینده برای پیمان ابراهیم را بررسی می‌کنیم:

سناریو اول: اسرائیل موفق به ضربه زدن به رویکرد سنتی عربی بر اساس تقدم عقب‌نشینی از مرزها و مواضع و سپس عادی‌سازی شده است. با توجه به تغییرات پس از بهار عربی، سیال بودن اتحادهای منطقه‌ای و تغییر پایگاه‌های خصومت و دوستی، اسرائیل موفق خواهد شد در آینده به پیشرفت‌های دیگری دست یابد. مأموریت سیاست خارجی اسرائیل با تداوم و تثبیت تقسیمات درون فلسطینی به دلیل رقابت حامیان منطقه‌ای از یک‌سو و واقعیت رقابت‌های داخلی و جناحی و برتری اردوگاه راست‌گرایان از سوی دیگر، این روند را تسهیل خواهد کرد. در میان برخی از دولت‌های عربی این باور وجود دارد که راه واشنگتن از تل‌آویو می‌گذرد که به اسرائیل در روابطش با کشورهای که به دنبال عادی‌سازی با اسرائیل هستند، قدرت می‌بخشد.

سناریو دوم: این سناریو حول محور شکست عادی‌سازی به دلیل فشار افکار عمومی عرب است که اکثریت قریب به اتفاق آن‌ها هنوز اسرائیل را دشمن اول می‌دانند. این سناریو به این معنی است که هیچ مشروعیت مردمی برای عادی‌سازی وجود نخواهد داشت، اما این گزینه به عامل فلسطینی نیز بستگی دارد و اگر فلسطینی‌ها بر اختلافات داخلی خود فائق آیند و بر سر راهبرد ملی واحد به توافق برسند، این امر باعث شکست دولت‌های عادی‌ساز عربی خواهد شد که از تفرقه‌های فلسطینی به عنوان بهانه‌ای استفاده می‌کنند. با ادامه روند عادی‌سازی، این سناریو انتظار دارد که به جای عادی‌سازی کامل، الگوی صلح سرد حاکم شود، به ویژه اگر تهران موفق شود شکاف بین خود و برخی از کشورهای حاشیه خلیج فارس را که احتمالاً از سیاست‌های ایران نگران هستند را پر کند. علاوه بر این، بازگشت موج نوین بهار عربی و روی کار آمدن دولت‌های منتخب می‌تواند هزینه عادی‌سازی را بر نخبگان سیاسی افزایش دهد و سپس عادی‌سازی متوقف شود و موضوع فلسطین مرکزیت از دست‌رفته خود را بازیابد.

سناریو سوم: این سناریو بستگی به پیشرفت اوضاع در سرزمین‌های فلسطینی دارد. محدود کردن فلسطینی‌ها و وادار کردن آن‌ها به تسلیم شدن در برابر خواسته‌های اسرائیل، فلسطینی‌ها را به سمت گزینه پرهزینه انتفاضه جدید سوق می‌دهد. در این صورت اسرائیل به شیوه‌های خشن آن را مهار خواهد کرد و رسانه‌ها نقش مهمی در تحریک خیابان‌های عربی و اسلامی خواهند داشت. تداوم قیام فلسطینی‌ها افکار عمومی عرب را تحت فشار قرار می‌دهد و همه دستاوردهای پیمان را ناکام می‌گذارد؛ بنابراین،

عادی‌سازی نه‌تنها با شکست مواجه می‌شود، بلکه اتحادهای منطقه‌ای جدیدی پدید می‌آید که به نفع رویکرد اسرائیل مبتنی بر دستیابی به پیشرفت‌هایی برای حذف مسئله فلسطین است، نخواهد بود. این مطالعه نشان داد که نخست، ملاحظات نوین و عمل‌گرایانه رهبری دولت اسرائیل؛ دوم، تغییر شرایط منطقه و منابع تهدید تعدادی از کشورهای عربی؛ سوم، کاهش نسبی نفوذ و تعهدات ایالات متحده در منطقه؛ چهارم، وقوع انقلاب‌های بهار عربی و در نتیجه سیال شدن اتحادها؛ پنجم، تغییر پایه‌های الگوی دوستی و دشمنی در منطقه و در نهایت کاهش محوریت مسئله فلسطین، همه این‌ها عواملی هستند که به پیدایش مدل عادی‌سازی گرم و شکل‌گیری ابتکار راهبردی پیمان ابراهیم کمک کردند. نکته برجسته و نهایی اینکه از منظر تصمیم‌گیران سیاست خارجی اسرائیل این برای اولین بار است که اسرائیل می‌تواند هم‌زمان زمین، صلح و عادی‌سازی را به دست آورد.

References

- Alayam. (2020). Minister of interior: If Palestine is our Arab cause, then Bahrain is our existential cause. <https://www.alayam.com/online/local/871984/News.html>
- Alter, E, and Narayanappa J. (2021). "The Abraham Accords: Exploring the Scope for Plurilateral Collaboration among Asia's Strategic Partners", *Israel Journal of Foreign Affairs*, 15 (1): 41-52. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/23739770.2021.1894792>
- Arab News. (2020). Sudan's Hamdok says normalization with Israel requires societal dialogue. <https://www.arabnews.com/node/1740586/middle-east>.
- Ashrafi, A. (2022). "The Abraham Accords, Iran's Activity in Western Asia, and the United States' Extra-Regional Intervention", *Political Science Quarterly*, 25(99): 65-90. [In Persian]
- Attar, S. (2022). "The Role of the UAE and Bahrain Normalization with Israel in Reducing Their Water and Agriculture Crises", *International Studies Journal*, 19(2): 273-293. [In Persian]
- Axios. (2021). "Scoop: Biden won't reverse Trump's Western Sahara move, U.S. tells Morocco", <https://www.axios.com/biden-keep-trump-western-sahara-recognition-morocco-349f187f-bfe7-444b-a4e2-437045ae5dcf.html>.
- Cerami, J, and Amr Y. (2015). "The Arab Spring and the Geopolitics of the Middle East: Revolutionary Change and Emerging Threats", London: Palgrave-Macmillan.
- David, S. (1991). "Explaining Third World Alignment", *World Politics*, 43 (2): 233-256. <https://www.jstor.org/stable/2010472>
- Defense News. (2021). US senators propose roadblock for F-35 sale to UAE. <https://www.defensenews.com/congress/2021/04/16/us-senators-propose-roadblock-for-f-35-sale-to-uae/>.
- Dehghanian, M; Zarei, B; and Ghobani Sepehr, A (2021). "Explaining the Consequences of the Relationship between Israel and the United Arab Emirates on regional security of the Islamic Republic of Iran", *Sacred Defense Studies and Contemporary Battles*, 3(4): 167-200. [In Persian]

- Dekel, U, and Noa Sh. (2020). "Behind the Scenes of the Abraham Accords", Tel Aviv: Institute for National Security Studies.
- Department of State. (2021). Department of Defense Statement on Unified Command Plan Change. <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/2473648/department-of-defense-statement-on-unified-command-plan-change/>.
- Even, Sh. (2020). "The Economic-Strategic Dimension of the Abraham Accords", Tel Aviv: Institute for National Security Studies.
- Feierstein, G, and Guzansky, Y. (2022). "Two years on, what is the state of the Abraham Accords?", <https://www.mei.edu/publications/two-years-what-state-abraham-accords>.
- Foreign Policy. (2020). "It's Not a Peace Deal. It's a Powder Keg", <https://foreignpolicy.com/2020/08/21/its-not-a-peace-deal-its-a-powder-keg/>.
- Frisch, H. (2020). "The Israel-UAE Agreement's Greatest Achievement, Little Arab Protest", Ramat Gan: Israel: Begin-Sadat Center for Strategic Studies.
- Guzansky, Y, and Heistein, A. (2020). "The Benefits and Challenges of UAE-Israel Normalization", Washington D.C.: Middle East Institute.
- Haaretz. (2019). "Haaretz Poll: 42% of Israelis Back West Bank Annexation, Including Two-state Supporters", <https://www.haaretz.com/israel-news/israeli-palestinian-conflict-solutions/.premium-42-of-israelis-back-west-bank-annexation-including-two-state-supporters-1.7047313>.
- Israel Hayom. (2020). "Netanyahu: My efforts to counter Iran brought us closer to Arab countries", <https://www.israelhayom.com/2020/08/17/netanyahu-my-efforts-to-counter-iran-brought-us-closer-to-arab-countries/>.
- Jackson, R, and Sorensen, G. (2013). "Introduction to International Relations: Theories and Approaches", 5th. New York: Oxford University Press.
- Jerusalem Post. (2020). "Bahrainis voice strong opposition over normalization deal with Israel", <https://www.jpost.com/middle-east/bahrainis-voice-strong-opposition-over-normalization-deal-with-israel-642085>.
- Jones, C, and Guzansky, Y. (2017). "Israel's Relations with the Gulf States: Toward the Emergence of a Tacit Security Regime?", *Contemporary Security Policy*, 38 (3): 398-419. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13523260.2017.1292375>
- Karimipour, D. (2021). "Israel's Economic Diplomacy Strategy in the Persian Gulf", *International Political Economy Studies*, 4(2): 551-579. [In Persian]
- Khaleej Times. (2020). "Peace deal breaks taboos, ends West Bank annexation", <https://www.khaleejtimes.com/uae/abu-dhabi/Peace-deal-breaks-taboos,-ends-West-Bank-annexation-Gargash-->
- Haaretz. (2020). <https://www.haaretz.com/middle-east-news/palestinians/.premium-in-subtle-message-to-egypt-palestinians-head-to-turkey-for-reconciliation-talks-1.9176952>.
- Maleki, M, and Mohammadzadeh Ebrahimi, F. (2021). "The Prospect of the Middle East Peace in the Shadow of the Normalization of Relations between Israel and the Arab World", *International Studies Journal*, 17(3): 45-64. [In Persian]
- Maziad, M. (2020). "The Future of Geopolitical Competition in the Middle East", Arlington: Air Force Warfighting Integration Capability.
- Mitvim. (2023). "Israeli Foreign Policy Index 2023", The Israeli Institute for Regional Policies.
- Munich Security Conference (2024). "Lose-Lose? Munich Security Report" <https://securityconference.org/en/publications/munich-security-report-2024/>

- Murciano, G. (2020). "German Institute for International and Security Affairs." <https://www.swp-berlin.org/en/publication/the-abraham-accords-an-invitation-to-rethink-the-arab-israeli-conflict/>.
- Mustafa, N. (2020). "Dagalo: 90% of Sudanese People Support Normalization with Israel", <https://see.news/dagalo-90-of-sudanese-support-normalization-with-israel/>.
- Niakooee, A and Haji, V. (2020). "Expansion of GCC-Israel Relations: An Explanation from the Perspective of Realism", *The Quarterly Journal of World Politics*, 9(3): 231-256. [In Persian]
- Reuters. (2020). "Israel normalisation protects Bahrain's interests", <https://www.reuters.com/article/uk-israel-gulf-usa-bahrain-interior-idUKKBN26538B>.
- Rose, G. (1998). "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy", *World Politics*, 51 (1): 144-177. <https://www.jstor.org/stable/25054068>
- Sandler, Sh. (2020). "The Abraham Accords: The Strategic Aspect", Ramat Gan: Begin-Sadat Center for Strategic Studies.
- Schweller, R. (2006). "Unanswered Threats: Political Constraints on the Balance of Power", Princeton: Princeton University Press.
- Sterling-Folke, J. (1997). "Realist Environment, Liberal Process, and Domestic-Level Variables", *International Studies Quarterly*, 41 (1): 1-25. <https://www.jstor.org/stable/2600905>
- Times of Israel. (2020). "UAE minister: Iran's aggression made Arab world look at Israel 'with fresh eyes'", <https://www.timesofisrael.com/uae-minister-irans-aggression-made-arab-world-look-at-israel-with-fresh-eyes/>.
- Washington Institute for Near East Policy (2022). "TWI Interactive Polling Platform", <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/twi-interactive-polling-platform>
- Ynetnews. (2020). "Anexation will be a Serious Setback for Better Relations with the Arab World", <https://www.ynetnews.com/article/H1Gu1ceTL>.